België: Aflevering 3 - 14-18 tentoongesteld in België

Belgique: Episode 3 - Exposer 14-18 en Belgique

Eléonore Buyse et Karla Vanraepenbusch

Traducteur : Anneleen Spiessens

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/3634>

DOI : 10.4000/temoigner.3634

ISSN : 2506-6390

Cet article est une traduction de :

Belgique : Episode 3 - Exposer 14-18 en Belgique - URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/3624> [fr]

Éditeur :

Éditions du Centre d'études et de documentation Mémoire d'Auschwitz, Éditions Kimé

Édition imprimée

Date de publication : 1 octobre 2015

Pagination : 162-164

ISSN : 2031-4183

Référence électronique

Eléonore Buyse et Karla Vanraepenbusch, «België: Aflevering 3 - 14-18 tentoongesteld in België», *Témoigner. Entre histoire et mémoire* [Online], 121 | 2015, Online op 01 octobre 2016, geraadpleegd op 03 février 2022. URL: <http://journals.openedition.org/temoigner/3634> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/temoigner.3634>

België

(AFLEVERING 3)

14-18 TENTOONGESTELD IN BELGIË

Nog nooit is een historische gebeurtenis in België op zo'n grote schaal herdacht als 100 jaar Grote Oorlog. In het eerste herdenkingsjaar openden verschillende tijdelijke tentoonstellingen over de Eerste Wereldoorlog de deuren. De meeste belichtten het conflict vanuit een lokaal perspectief: het frontgebied aan de IJzer in de Westhoek, de martelaarssteden, of de Belgische gemeenten ingevallen en bezet door de Duitsers. Een aantal tentoonstellingen legden het accent op een specifiek aspect van de oorlog zoals de vernielingen, de fotografie, de Duitse inval of de gasaanvallen.

Slechts twee tijdelijke tentoonstellingen hadden de ambitie om een synthese aan te reiken en het conflict in een ruimere Belgische en Europese context te plaatsen. Zo was er in Brussel de tentoonstelling '14-18, dit is onze geschiedenis!' die van start ging op 26 februari 2014 en nog loopt tot 15 november 2015 in het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis. In het station van Luik-Guillemins vond 'Ik was 20 in 14' plaats van 2 augustus 2014 tot 30 augustus 2015.

Dat deze twee overzichtstentoonstellingen niet uit het noordelijk deel van het land komen, illustreert het verschil in de benadering van de herdenking tussen de Vlaamse autoriteiten enerzijds en de Waalse en Brusselse anderzijds (Bost & Kesteloot 2014). Aan Vlaamse zijde wordt eerder de Westhoek benadrukt, de ervaringen aan het front en de gevechten aan de IJzer om zo Vlaanderen te promoten als topbestemming voor het oorlogstoerisme. De Franstaligen zien

de herdenking dan weer als een kans om bezoekers kennis te laten maken met de microkosmos van de Belgische oorlogservaring. In hun projecten brengen ze daarom de verschillende onderdelen van het conflict naar voren, waarbij aandacht is voor de ervaringen van zowel soldaten als burgers. Dat zien we duidelijk in de tentoonstellingen '14-18, dit is onze geschiedenis!' en 'Ik was 20 in 14'.

BLOCKBUSTER

'14-18, dit is onze geschiedenis!' en 'Ik was 20 in 14' zijn zogenaamde blockbusters. De Engelse term werd aanvankelijk gebruikt voor succesvolle films met grote budgetten, maar verwijst sinds de jaren tachtig ook naar monstertentoonstellingen die op korte tijd een recordaantal bezoekers op de been brengen (Desvallées & Marisse 2011, 57). De twee genoemde tentoonstellingen over 14-18, die een oppervlakte van respectievelijk 2500 m² en 4000 m² beslaan, blijken inderdaad bijzonder populair.¹ Ze kregen veel media-aandacht, waardoor mensen de behoefte voelden om te gaan kijken – en om hun waardering of hun ongenoegen erover te uiten.

Deze tentoonstellingen dragen zonder twijfel bij tot de democratisering van cultuur en geschiedenis. Toch roepen ze ook een aantal vragen op. De bedenkers van een blockbuster-tentoonstelling hebben vaak een voorkeur voor vaste waarden die een gegarandeerd aantal bezoekers aantrekken (zoals Toetanchamon of

© Elfenore Buyse

– Tentoonstelling ‘Ik was 20 in 14’ (Luik).

Van Gogh), in plaats van te kiezen voor meer originele invalshoeken. In het geval van Luik en Brussel zijn het twee communicatiebureaus, Europe 50 en Tempora, die in het kader van de herdenkingsfeesten een tentoonstelling hebben ontworpen over een gemediatiseerd evenement. De Eerste Wereldoorlog wordt er aan het grote publiek voorgesteld op een neutrale en gedepolitiseerde manier, terwijl daar in werkelijkheid een levendige herinnering aan is verbonden die de Belgische politiek tot op vandaag weet te beroeren.

De scenografie dreigt bovendien de inhoud en de uitgestalde objecten te overschaduwen. Zo is ‘Ik was 20 in 14’ een echte spektakeltentoonstelling. De bezoekers gaan op in de sfeer van toen via nagebouwde decors, licht- en geluidseffecten. Nochtans worden in vitrines ook allerlei authentieke objecten getoond. ‘14-18, dit is onze geschiedenis!’ heeft eveneens die dubbele focus van immersie en aandacht voor authentieke objecten, maar voegt daar via nieuwe technologieën een interactief element aan toe. Het is de bedoeling van de tentoonstelling om de bezoeker emotioneel mee te nemen in het verhaal, maar dan wel op een minder theatrale en spectaculaire manier dan in Luik.

DE ERVARING VAN DE SOLDATEN

Om een idee te geven van de frontervaring dompen beide tentoonstellingen de bezoeker onder in de leefwereld van de soldaten. Zowel gevechtsmateriaal (wapens, uniformen, helmen) als onschuldige dagda-

gelijkse voorwerpen (brieven, sigaretten, gereedschap) staan uitgesteld en illustreren hoe aan de frontlijn fases van intense strijd en periodes van terugtrekken en afwachten elkaar afwisselden. Beide tentoonstellingen, maar vooral die in Luik, gaan dieper in op de thematiek van de dood en confronteren de bezoeker met foto’s van levenloze lichamen.

Fotomontages zijn voorzien van geluidsfragmenten in een taal naar keuze. Doordat brieven en notities worden voorgelezen in verschillende talen, zijn het echte getuigenissen die de ervaring van de soldaten mooi weergeven. Decors op ware grootte scheppen in beide tentoonstellingen een concreet beeld van de situatie. Waar in Brussel een sobere loopgraaf wordt gereconstrueerd, bevat de tentoonstelling in Luik immense realistische en dramatische decors van loopgraven en slagvelden met licht- en geluidseffecten.

‘Ik was 20 in 14’ eindigt bovendien in een grote zaal gewijd aan het thema van de *gueules cassées* en de trauma’s van de oorlog. De ervaring van de soldaten beperkt zich immers niet tot de vier oorlogsjaren; de gebeurtenissen hadden een blijvende impact op hun leven, dat nooit meer hetzelfde zou zijn.

DE OORLOGSERVARING VAN DE BURGERS

Niet alleen de ervaring van de soldaten, ook die van de burgers komt aan bod in beide tentoonstellingen. De bevolking betaalde immers een zware tol voor de oorlog. De Luikse opstelling zet de figuren van de burger en de verzetsstrijder in de verf, en leidt de bezoekers van het ene nagebouwde decor naar het andere: een executiepeloton, gebombardeerde en afgebrande huizen (we horen een kind huilen) en de elektrische lijn tussen België en Nederland. In een van de zalen in Brussel kunnen bezoekers dan weer de bewegingen van de Duitse troepen tijdens de invasie volgen via een gigantische kaart van België op de grond. Aan interactieve infopunten komen ze meer te weten over de gruweldaden die plaatsvonden in de verschillende gebieden. Vele decors brengen bezetter en bezette bevolking met elkaar in verband: een *Kommandantur*, een Amerikaanse winkel, een bistro, de gevangenis waar verzetslieden werden opgesloten.

Deze twee toonaangevende projecten over de geschiedenis van de Grote Oorlog stellen de burgers ●●●

- duidelijk voor als slachtoffers, als mannen en vrouwen die zich hebben verzet tegen de vijand. Slechts in enkele kleine vitrines in de Brusselse tentoonstelling zien we objecten en documenten die oppervlakkig het standpunt oproepen van mensen die economisch profijt hebben gehaald uit de oorlog of die de vijand ideologisch steunden. In Luik is in het gehele parcours van 'Ik was 20 in 14' geen enkel spoor terug te vinden van antipatriottische acties. Het lijkt alsof alle Belgen goede burgers waren, terwijl in werkelijkheid na de oorlog talrijke mensen zijn veroordeeld voor incivisme.

DE BELGISCHE EN EUROPESE DIMENSIE VAN HET CONFLICT

Beide tentoonstellingen kozen voor hetzelfde basisperspectief waarbij de Grote Oorlog wordt voorgesteld als een conflict dat de mensheid in haar geheel trof, zonder onderscheid in nationaliteit of sociale achtergrond. De foto's die worden getoond, krijgen summiere onderschriften mee, waardoor het vaak onmogelijk is om de nationaliteit van de soldaten te achterhalen. Ook in de audiofragmenten wordt bewust geen verschil gemaakt: Franstalige, Nederlandstalige, Engelstalige en Duitstalige soldaten komen allen aan het woord. Naast de Belgische vinden we veel buitenlandse uniformen. En in diezelfde inclusieve logica beklemtoont de opstelling telkens dat het voedselgebrek en de rantsoenering de hele bevolking troffen, zowel in België als in Duitsland.

De tentoonstellingen promoten op die manier het ideaal van een abstract Europees humanisme. Soms komt die boodschap een tikkeltje naïef over, zoals Marc Reynebeau al opmerkte (Reynebeau 2014). Het meest stuitende voorbeeld daarvan is ongetwijfeld de film die '14-18, dit is onze geschiedenis!' afsluit. Daarin worden aan ijltempo beelden van de gewelddadige 20^e eeuw na elkaar vertoond, om te eindigen met de uitreiking van de Nobelprijs voor de Vrede aan de Europese Unie. Volgens dat geruststellend en overdreven simplistisch narratief zouden we vandaag in Europa vredig samenleven, terwijl actuele gebeurtenissen aantonen dat dit niet het geval is.

Die boodschap ontmijnt in zekere zin de Belgische herinnering aan de Grote Oorlog en ontdoet haar van elk politieke of ideologisch element. Nergens wordt het

© Éléonore Buyse

– Tentoonstelling '14-18, dit is onze geschiedenis!' (Brussel).

fundamentele belang van het conflict geduid voor de evolutie van de Vlaamse beweging. Verder creëren de tentoonstellingen de illusie dat België door heel haar bevolking werd gesteund toen zij als natie slachtoffer werd van een schending van het internationale recht. De rol van diegenen die de vijand steunden, en hun mogelijke motivatie daarvoor, blijven onderbelicht. ■

Éléonore Buyse (UCL)
& Karla Vanraepenbusch (UCL/Cegesoma)

(Vertaling: Anneleen Spiessens)

BIBLIOGRAPHIE

- Mélanie Bost & Chantal Kesteloot, *Les commémorations du centenaire de la Première Guerre mondiale*, Brussel, wekelijkse nieuwsbrief van het CRISP, 2014.
- André Desvallées & François Mairesse, *Dictionnaire encyclopédique de muséologie*, Parijs: Armand Colin, 2011.
- Marc Reynebeau, 'De Eerste Wereldoorlog voor en achter het front. "Expo 14-18, dit is onze geschiedenis!": het uitroepen zegt al veel', *De Standaard*, 26 februari 2014.